

Studieretningsprojekt 2013/14

Elevens navn: Mathilde Jacobsen		Klasse: 3m 23
	Fag:	Vejleder:
Studieretningsfag på A-niveau	EN	NF Nis Zander Holm
Fag på mindst B-niveau	DA	KB Karin Breinholt
Eventuelt 3. fag		

Område
(udfyldes af eksaminator)

Mellemkrigstidens litteratur i Danmark og USA

Opgaveformulering
(udfyldes af eksaminator)

Med udgangspunkt i en kort redegørelse for de kulturelle værdier og normer i 1920'erne i USA og i Danmark skal du analysere og fortolke Knud Sønderby: Midt i en jazztid (1931) og F. Scott Fitzgerald: The Great Gatsby (1925) med særligt henblik på en generations specifikke oplevelse af sig selv og sin tid. Diskuter modtagelsen af romanerne i deres samtid og vurder værkernes relevans for vor tids læsere.

Det forventes, at opgaven har et omfang svarende til _____ normalsider.
(Indholdsfortegnelse, noter, litteraturliste, grafer, illustrationer etc. medregnes ikke i sidetallet).

Vejleders underskrift: _____

Vejleders underskrift: _____

Jeg bekræfter herved med min underskrift, at opgavebesvarelsen er udarbejdet af mig. Jeg har ikke anvendt tidligere bedømt arbejde uden henvisning hertil, og opgavebesvarelsen er udfærdiget uden anvendelse af uretmæssig hjælp og uden brug af hjælpemidler, der ikke har været tilladt under prøven

Elevens underskrift _____

Opgaven udleveres d. 5/12 2013 kl. 14.00 i kantine
Opgaven afleveres d. 19/12 2013 kl. 14.00 i 4 eksemplarer i adm. 2
Husk dette ark som forside i alle 4 eksemplarer

Abstract

This paper investigates how the 1920's are represented in two of the novels of the period: *The Great Gatsby* by F. Scott Fitzgerald and *Midt i en Jazztid* by Knud Sønderby. Through a thorough analysis and interpretation it is demonstrated, that the lack of striking action is counterbalanced by an insisting occupation with conditions of mankind in a time, in which old values have disappeared, and a culture of pleasure and hunting for money has taken over. The characters and their situation do no change throughout the novels, but their hopes and dreams are treated in detail.

Mathilde Jacobsen, 3.m
Frederiksborg Gymnasium og HF
Studieretningsprojekt: Mellemlkrigstidens litteratur i Danmark og USA
Afleveret 19.12.2013
Vejledere: NF og KB

Indholdsfortegnelse

Indhold.....	1
Indledning.....	2
1920'erne i USA og Danmark.....	2
Analyse og fortolkning af F. Scott Fitzgeralds "The Great Gatsby"	3
Analyse og fortolkning af Knud Sønderbys "Midt i en Jazztid"	9
Sammenligning	16
Receptionsanalyse	06
Hvad siger værkerne os i dag?.....	08
Konklusion	08
Litteraturliste	09

Indledning

Mennesket har altid søgt efter en mening med livet, og prøvet at give denne søgen kunstnerisk form. Denne opgave vil undersøge hvordan 1920'erne bliver fremstillet i den samtidige litteratur med udgangspunkt i to romaner fra hver sit kontinent: F. Scott Fitzgeralds "The Great Gatsby" og Knud Sønderbys "Midt i en Jazztid". Efter en redegørelse for den historiske og kulturelle baggrund, vil der blive foretaget en grundigere analyse og fortolkning af værkerne. Dette munder ud i en kort sammenligning og afslutningsvis diskuteres modtagelsen af værkerne i deres samtid og vurderes relevansen for den nutidige læser.

1920'erne i USA og Danmark

1. verdenskrig havde ramt Europa som et chok, og enhver tro på fremskridt var forsvundet. De tekniske muligheder var blevet udnyttet i krigens brutale meningsløshed; flere millioner mænd var udryddet i skyttegravene, og det samme var troen på mennesket. Oswald Spengler udgav i 1918 *Der Untergang des Abendlandes (Vesterlandets undergang)*, og markerede 1. verdenskrig som et nyt 0-punkt i europæisk historie.¹

Den efterfølgende tid – mellemkrigstiden – blev en epoke i den vestlige verdens historie, der kom til at stå for et værdisammenbrud side om side med en kulturel opblomstring.² Mennesket oplevede en hidtil uset frihed fordi der blev gjort op med gamle normer og traditioner, men samtidig fulgte også en følelse af at være fremmed i verden. Som USA's præsident Woodrow Wilson (1913-1921) formulerede det i 1917, inden USA gik ind i krigen: "*Once lead this people into war and they'll forget there ever was such thing as tolerance. To fight you must be brutal and ruthless, and the spirit of ruthless brutality will enter into every fiber of our national life*"³ – og det blev præcis som han forudså. Rodløsheden blev dominerende for 1920'erne og gennemsyrede ungdommens livsstil. 1920'ernes ungdom er senere hen blevet betegnet som "generationen der måtte snuble i starten"⁴, en generation uden et fast holdepunkt, der kastede sig ud i livet fast besluttet på at leve som hver dag var den sidste. Man bevægede sig væk fra gamle normer – "Gud, konge og fædreland" – og 1920'erne kom til at betyde 'provinsidyllens forlis'.⁵

Men hvad skal man skabe værdi af, når verden har ramt et ny 0-punkt og alt synes værdiløst? Ungdommen fandt svaret i jazzmusikken, friluftslivet og erotikken. Især jazzten, med rødder i USA, var et fænomen der skabte skel mellem ungdommen og den ældre generation, der anså denne musik som "aberytmer". Jazzmusikken var kroporienteret og nåede ned til menneskets instinkter, i sær seksualiteten⁶, og musikken kom derfor til at hænge tæt sammen med den seksuelle frigørelse der prægede de frisindede unge. Nietzsche havde tidligere erklæret Gud død, og nihilistiske værdier, som troen på at livet er værdiløst, og altings meningsløshed⁷, kom til at præge generationens opfattelse af sig selv og samfundet. En general tendens i 20'erne var, at kunsten havde subjektet som omdrejningspunkt. Man

¹ Andersen Brødsgaard, <http://www.litteratursiden.dk/artikler/dansk-litteratur-fra-1920erne>

² Refstrup, <https://skoda.emu.dk/skoda-cgi/faktalink/titelliste/mell/mellkult>

³ Friedrich s. 4

⁴ Første gang formuleret i Jacob Paludans roman Jørgen Stein, 1932

⁵ Fibiger s. 274

⁶ Ibid. s. 294

⁷ <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=nihilisme>

dyrkede det ubevidste som kilde til kreativitet, hvilket kom til udtryk i modernistiske kunstretninger som dadaisme, kubisme, futurisme og ekspressionisme især⁸. Også Freuds psykoanalytiske teorier florerede i 20'erne og fik indflydelse på tidens kulturstrømninger. Som det påpeges af Louise Refstrup, så mange Freuds teori om det driftsstyrede menneske, der tilsidesætter fornuft til fordel for det underbevidste, som en forklaring på krigens grusomheder. Freud mente, at hvis man fortrængte drifterne, ophobedes frustrationer og aggressioner der førte til selvdestruktivitet.⁹ Derfor hyldede man drifterne og undgik så vidt muligt at lytte til fornuften.

Gunnar Mühlmann nævner da også, at den nye amerikanske masseunderholdningskultur hurtigt udfyldte tomrummet med jazzmusik, talefilm og accelererede livsrytmer¹⁰ De 'brølede 20'ere' måtte simpelt hen brøle for at overdøve tomrummet. Danmark red med på den amerikanske kulturbølge og tog massekulturen til sig. Med dette fulgte en urbanisering samt en fascination af storbyen. Som Benni Bødker gør opmærksom på, var den moderne massekultur en forløser, der gav plads til den ellers fortrængte kropslighed og vitalitet, men samtidig truede med passivering. Ligeledes virkede de unge frigjorte, set fra den victorianske livsanskuelse, men selv om erotikken var tillokkende, var den hverken i sig selv fyldestgørende eller garanterede frigørelsen.¹¹

Regeringerne i henholdsvis USA og Danmark forsøgte at dæmme op for den løsslupne kultur; i USA i kraft af alkoholforbuddet¹² og i Danmark ved at sætte priserne betydeligt op på snaps.

Til at redegøre for ungdommens identitetsforståelse er det relevant at bruge eksistentialismen som forklaringsmodel. Set fra et eksistentialistisk perspektiv skaber det fragmenterede liv en æstetisk livsanskuelse. Søren Kierkegaard definerede æstetikerens som *"en person, der lever for pirrende oplevelser. Æstetikerens gennemskuer kedsomheden i det borgerlige liv og ved godt, at livet dybest set er uden mening. Han skaber den derfor selv gennem midlertidige former for nydelse"*.¹³ Med denne redegørelse som springbræt vil opgaven fortsætte til analyserne af de to romaner der skildrer den eksistentielt søgende generation.

Analyse af F. Scott Fitzgeralds "The Great Gatsby"

The Great Gatsby portrætterer 1920'er-generationen – en generation der havde mistet sit grundlag, og nu havde muligheden for at starte forfra. Romanen regnes for et tidsbillede af 1920'erne, og anses som et af de vigtigste værker indenfor mellemligstlitteraturen.

Nick Carraway er opvokset i Midtvesten, men da han vender tilbage fra 1. verdenskrig føler han sig rastløs og kan ikke finde sig til rette derhjemme. Derfor beslutter han sig for at rejse til New York og skabe sig en karriere inden for finansverdenen. Opholdet finansieres af hans far. Nick mødes med sin halvkusine Daisy Buchanan og hendes rige mand Tom Buchanan, som Nick kender fra college. Toms og Daisys ægteskab er langt fra lykkeligt,

⁸ Hertel s. 45

⁹ Refstrup, <https://skoda.emu.dk/skoda-cgi/faktalink/titelliste/mell/mellkult>

¹⁰ Mühlmann, <http://www.da-net.dk/Ekspressionismenoter.htm>

¹¹ Bødker s. 8

¹² http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/USA_og_Nordamerika/USA_1920-1945/forbudstiden

¹³ Fibiger s. 318

og Tom har en elskerinde, Myrtle Wilson. Gennem Daisy og Tom træffer Nick golfspilleren Jordan Baker, som han indleder et flygtigt kærlighedsforhold til. Nick lærer efterhånden Jay Gatsby, sin rige nabo, at kende. Gatsby er født fattig, men har skabt sin egen formue på mystisk vis, og alle konspirerer omkring hvordan. Han holder ekstravagante og overdådige fester, der alle viser sig at være for Daisys skyld – hele hans formue er for at tiltrække hendes opmærksomhed. I Daisy og Gatsbys ungdom var de forelskede, men Jay var fattig og måtte i krig. I mellemtiden giftede Daisy sig med den velhavende Tom. Hun blev fuld dagen før brylluppet og havde knuget et brev fra Gatsby i hånden, men endte med at følge konventionerne, og bukke under for omgivelsernes pres. Gatsby har ikke opgivet sin store kærlighed og får Nick til at arrangere et møde mellem dem, og de genoptager affæren. Dramaet spidser til en varm sommeraften i New York, hvor Daisy tvinges til at vælge mellem Tom og Gatsby, men hun kan ikke leve op til Gatsbys krav om helt at afskrive Tom. På vejen hjem er Daisy oprørt og kører ved et uheld Toms elskerinde ihjel. Gatsby tager skylden for ulykken, og Myrtles mand tror fejlagtigt at han var hendes affære, og skyder ham.

På handlingsplanet er romanen en banal kærlighedshistorie, men det er vigtigt at gøre sig klart, at hvis man blot anser den som dette, er den svær at forstå. Under overfladen ligger en skarp kritik af civilisationen og den amerikanske drøm¹⁴. Langt den største forståelse ligger i symbolikken og det usagte.

Nick fungerer som romanens synlige 1. personsfortæller. Han er vendt tilbage til Midtvesten og er i færd med at skrive bogen, der handler om hans oplevelser på Østkysten i foråret og sommeren 1922. Romanen er dermed et tilbageblik. Om Gatsby siger Nick følgende:

*"Gatsby turned out allright in the end; it was what preyed on Gatsby, what foul dust floated in the wake of his dreams that temporarily closed out my interest in the abortive sorrows and short-winded elations of men."*¹⁵

Drømmen der her refereres til, er den amerikanske drøm, hvis grundværdier ikke fejler noget. Det er alt det der er nødvendigt for at føre drømmen ud i livet der er noget galt med; som Gatsbys kriminelle aktiviteter og higen efter materialisme. Spørgsmålet er så om den amerikanske drøm er så fantastisk endda – hvis man ikke kan skille de to ting ad?

Som Suzanne del Gizzo gør opmærksom på, bruger Nick nærmest verdenskrigen som undskyldning for at han føler sig fremmed i verden. I virkeligheden er det 1920'ernes moderne og hektiske tid der fremmedgør ham, og hans identitet forbliver skrøbelig og usammenhængende selvom han flytter til Østkysten i håb om at falde til ro. Da han bliver spurgt om vej af en nabo, føler Nick dog et tilhørsforhold. Han har endelig en form for identitet. Han er en nabo¹⁶:

"It was lonely for a day or so until one morning some man, more recently arrived than I, stopped me on the road. 'How do you get to West Egg village?' he asked helplessly. I told

¹⁴ Del Gizzo s. 80: Benjamin Franklins løfte om at ethvert menneske kan overvinde sine fødselsbetingelser gennem energi og flid og skabe sin egen identitet i verden, og således sin egen lykke.

¹⁵ Fitzgerald 1950 s. 4

¹⁶ del Gizzo s. 73

him. And as I walked on I was lonely no longer. I was a guide, a pathfinder, an original settler. ”¹⁷

Rastløsheden bliver imidlertid kun værre af at han er rejst til Østkystens hektiske jazzmelodier og storbyliv. Tom og Daisy Buchanan er moderne og omkringfarende og har efterhånden oplevet alt hvad der er værd at opleve. De er indbegrebet af 1920'ernes overklasse:

”They had spent a year in France, for no particular reason, and then drifted here and there unrestfully wherever people played polo and were rich together. ”¹⁸

Daisy er fjern, naiv, teatralisk, og virker tankeløs. Noget tyder dog på, at hun tænker mere over tingene end det umiddelbart lader til, da hun fortæller, hvad hun sagde om sin lille datter, da hun blev født:

”I hope she’ll be a fool – that’s the best thing a girl can be in this world, a beautiful little fool. ”¹⁹

Citatet viser Daisys kyniske verdenssyn. Hun har gennemskuet kvindens rolle og ved, at for at begå sig i verden nytter det ikke at tænke for meget. Alt andet fører til ulykke – og i sær hvis ingen mænd vil have en. Hendes mand, Tom, er muskuløs og selvglad og driver rastløs omkring i huset. Han er stor fortaler for den hvide races overlegenhed, og udtaler bl.a.:

”This idea is that we’re Nordics [...] and we’ve produced all the things that go to make civilization – oh, science and art and all that ”²⁰

Tom kan godt lide idéen om, at han selv har skabt sig sin velstand, men i virkeligheden er han kun rig i kraft af sin slægt – i modsætning til Gatsby, der er kommet fra ”rags to riches”²¹.

Det er gennem Daisy og Tom at Nick møder Jordan Baker. Hans fascination af hende er mest overfladisk. Han ved at hun snød i en vigtig golfturnering, og siger endda at *”she was incurably dishonest”*²², men han vælger at ignorere det. Dette tyder på, at Nick ikke helt har sig selv med, eftersom han i starten af fortællingen understreger at: *”I am one of the few honest people that I have ever known.”*²³ Det eneste som Nick tror på og kan stå inde for er Jay Gatsby, som han vier sin fulde interessere og tillid. Dette skyldes sandsynligvis, at Gatsby har en egenskab som Nick higer efter; han har *”an extraordinary gift for hope”*²⁴, og at han er i gang med at realisere sin amerikanske drøm. Gatsby er en rendyrket romantiker, mens Nick er mere jordbunden.

En interessant iagttagelse af Janet Giltrow og David Stouck er, at hver sætning i romanen kan deles op i to; den første del er den der fører handlingen videre i tid, sted og rum.

¹⁷ Fitzgerald 1950 s. 6

¹⁸ Ibid. s. 8

¹⁹ Ibid. s. 20

²⁰ Ibid. s. 16

²¹ Axelsen s. 684, betyder ”fra fattigdom til velstand”

²² Fitzgerald 1950 s. 64

²³ Ibid. s. 65

²⁴ Ibid. s. 4

Den anden del af sætningen er ikke nødvendig for handlingsforløbet, men fremkalder følelser og omhandler emner der kun eksisterer i forestillingens verden.²⁵ Følgende er et eksempel på dette:

*"For a while these reveries provided an outlet for his imagination; they were a satisfactory hint of the unreality of reality, a promise that the rock of the world was founded securely on a fairy's wing."*²⁶

Ved læsningen af *The Great Gatsby* bemærkes en række fænomener, der optræder adskillige gange gennem fortællingen. Disse er interessante at analysere i sammenhæng med hvad værket ellers vil sige. En stor gruppe udgøres af symbolerne: Det første symbol der optræder, er det grønne lys forenden af Daisys mole. Første gang Nick ser lyset, er også første gang han ser Mr. Gatsby:

*"He stretched out his arms toward the dark water in a curious way, and far as I was from him I could have sworn he was trembling. Involuntarily I glanced seaward—and distinguished nothing except a single green light, minute and far away."*²⁷

Lyset symboliserer den amerikanske drøm, og ikke mindst Gatsbys håb om, og længsel efter, at få Daisy integreret i drømmen. Farvesymbolisk betyder grøn bl.a. vitalitet, velstand og håb²⁸, hvilket i romanen knyttes til de uendelige muligheder, ligesom da de hollandske sømænd opdagede USA, – *"a fresh, green breast of the new world"*²⁹ – menneskets sidste chance for at starte på en frisk. På samme måde føler Gatsby at han er så tæt på, at han blot kan række ud og lade drømmen gå i opfyldelse. At første gang lyset optræder i romanen, også er første gang vi møder Gatsby, indikerer at Gatsby er den amerikanske drøm.

Bagsiden af den amerikanske drøm er symboliseret gennem *the valley of ashes*. Et gudsforladt område der ligger mellem West Egg og New York. Det er et fysisk sted hvor alt skraldet fra industrien og overklassens forbrug er samlet. Stedet symboliserer alt det skidt og smuds der følger med den amerikanske drøm – *"what foul dust floated in the wake of his dreams"*³⁰. Tilligemed bor Myrtle Wilson og hendes mand i byen; Myrtles mand der kommer til at betyde Gatsbys endeligt, og dermed *drømmens* endeligt.

I *the valley of ashes* hænger et gammelt reklameskilt for en optiker, Dr. T.J. Eckleburg, med store blå øjne indrammet af gult brillestel³¹. Eckleburgs øjne symboliserer kernen i den amerikanske drøm – de åndelige værdier, som friheden, ligheden og håbet. Det efterladte og falmende reklameskilt er ligeså forsømt som drømmens værdier, der er undergravet af materialismen og glemt i kraft af verdenskrigens grusomheder, hvilket understøttes af, at *the valley of ashes* er beskrevet som noget lignende et dødsrige; alt er askegråt, også personerne og bilerne. Eftersom reklameskiltet har fået lov til at hænge og forfalde, tyder det på at optikeren netop ikke har opnået sin amerikanske drøm om rigdom

²⁵ Giltrow s. 480

²⁶ Fitzgerald 1950 s. 105

²⁷ Ibid. s. 24

²⁸ Hultbeg, <http://www.farvesymbolik.dk/groen/>

²⁹ Fitzgerald 1950 s. 192

³⁰ Ibid. s. 4

³¹ Ibid. s. 26

gennem sin optikerforretning. Mr. Wilson refererer til Eckleburg som Gud; mens han stirrer på reklamen siger han "*God sees everything*"³². I *the valley of ashes* er Gud skiftet ud med T.J. Eckleburg, hvilket stemmer overens med samtidens syn på Gud; Nietzsche havde erklæret Gud død, og religion var for mange blevet svær at forholde sig til. Samtidig kan der fra forfatterens side også findes en kritik af religionen, der tilsyneladende ikke har mere betydning end en reklame. Er Gud i virkeligheden bare en skør optiker, der engang har opsat en reklame om religion, for derefter at lade den blegne og lade menneskene sejle i deres egen sø? Ét står i hvert fald klart, heller ikke Gud er i stand til at redde mennesket og den amerikanske drøm.

Gennem romanen benyttes vejrbeskrivelser, næsten naturalistisk³³, til at understøtte stemninger og symbolisere karakterernes indbyrdes forhold. Regnen symboliserer både melankolien til Gatsbys begravelse, og samtidig også den melankoli der opstår ved Daisy og Gatsbys første møde hos Nick – så snart solen bryder frem vækkes kærligheden til live igen. Første gang Nick besøger Tom og Daisy er det varmt blæsevejr, hvilket indikerer at noget vil ske, det er en optrapning af uro til den gloende hede sommerdag, hvor Gatsbys drøm for alvor smuldrer, fordi Daisy ikke vil passe in i den. Den ulidelige varme, der dominerer dagen hvor konfliktoptrappingen sker, kan tolkes til at betyde helvede på jorden. Desuden er det sommerens sidste dag, da Gatsby bliver skudt. Alt slutter på denne dag, også Nick og Jordans forhold, og håbet er endegyldigt ude.

Rent geografisk ligger der også symbolik; I East Egg bor alle der har navn og status og er rige i kraft af deres slægt. I West Egg bor de nyrige, der på trods af deres selvskabte rigdom ikke har etableret sig et navn. Begge Eggs' skal ses som symboler på vesten og østen generelt. Derudover symboliserer storbyen, New York, drifterne og det undertrykte; når romanens karakterer tager ind til byen, kommer deres skjulte sider frem. Det er på et hotelværelse i byen at Tom og Myrtle har deres affære, og også der at Toms brutale, undertrykte side viser sig, da han slår hende. Samtidig er det også i storbyen at konfliktoptrappingen sker, da Tom bliver direkte personlig overfor Gatsby. Alt det undertrykte og fortrængte udløses i storbyen, hvilket stemmer godt overens med 1920'ernes fascination af byen.

Alle romanens karakterer udnytter deres kærlighedsforhold til at udfylde og tilfredsstillende et tomrum som de har: Myrtle ser Tom som hendes mulighed for at komme væk fra *the valley of ashes*, og omvendt bruger Tom Myrtle til at bryde den konstante kedsomhed. Daisy har brug for opmærksomhed, som Gatsby giver hende i bunkevis. Og slutteligt udnytter Gatsby Daisy, ved at ophøje hende og forvente alt af hende. Han har brug for hende til at fuldbyrde sin amerikanske drøm. Daisy kan bare ikke leve op til drømmen og hans høje forventninger, ligesom den amerikanske drøm heller ikke kan leve op til hvad der forventes af den.

Udover den tidligere nævnte farvesymbolik i det grønne lys, optræder også adskillige andre farver, hvor det er værd at undersøge det symbolske. Herunder er i særdeleshed farverne guld og gul vigtige at fremhæve. *Guld* repræsenterer i romanen velstand, skønhed og muligheder. Til Gatsbys fest er kalkunerne gyldne, Jordans skuldre er gyldne og Nick

³² Ibid. s. 170

³³ http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterære_perioder/naturalisme; "der beskrev mennesket som natur- og driftsbestemt og som påvirket af miljøet."

beskriver Daisy som *"the golden girl"*³⁴. Effekten af at guld optræder så ofte i romanen, er at man konstant mindes om at velstanden og pengene betyder alt. Gul symboliserer falskhed og død³⁵, og Myrtles død er omringet af gul; T.J. Eckleburgs øjne er indrammet af gult, de øjne der ser døden, Wilsons garage er gul, Gatsbys bil er gul og symboliserer både falskheden i hans livsstil og døden, da det er den bil der dræber Myrtle. Slutteligt gulner træerne i Gatsbys have, da han ligger død i poolen. En farve Gatsby er omgivet af gennem hele romanen er blå: hans blå haver, blå flag, blå blomster mv. En af romantikkens hovedidéer er *længslens blå blomst*³⁶, og den romantiske tankegang er essentiel for Gatsby. En af romantikkens andre idéer er tanken om det dobbelte kærlighedsbegreb: den jordiske sanselige kærlig og den himmelske åndelige kærlighed, der fører til en konflikt. Konflikten kan kun løses hvis den menneskelige kærlighed ophøjes til kærlighed til Gud. Hvis dette ikke lykkes må de to slags kærlighed leve adskilt. Og mennesket må leve med længslen efter at de kan smelte sammen.³⁷ I en central scene i romanen oplever Gatsby et kort øjeblik denne sammensmeltning, en stige viser vejen til himlen, og han tøver med at kysse Daisy for at trække øjeblikket ud:

*"Out of the corner of his eye Gatsby saw that the blocks of the sidewalk really formed a ladder and mounted to a secret place above the trees—he could climb to it, if he climbed alone, and once there he could suck on the pap of life, gulp down the incomparable milk of wonder [...] He knew that when he kissed this girl, and forever wed his unutterable visions to her perishable breath, his mind would never romp again like the mind of God. So he waited, listening for a moment longer to the tuning fork that had been struck upon a star. Then he kissed her. At his lips' touch she blossomed for him like a flower and the incarnation was complete."*³⁸

Gatsby bliver ved med at længes efter dette øjeblik, og det er i virkeligheden det han prøver at vende tilbage til gennem hele romanen. Da Nick siger *"You can't repeat the past"*³⁹, nægter Gatsby at erkende det.

*"He must have looked up at an unfamiliar sky through frightening leaves and shivered as he found what a grotesque thing a rose is."*⁴⁰

Ovenstående citat skildrer at Gatsbys drøm er smuldret, og derfor virker en rose pludselig grotesk. En rose har brug for en drøm til at blødgøre tornene og give mening – det samme gælder Gatsby. Hans symboler mister værdi, da han finder ud af at Daisy ikke kan leve op til

³⁴ Fitzgerald 1950 s. 128

³⁵ Alena, <http://symbols-in-gatsby.blogspot.dk/2011/12/yellow-and-gold-money-money-money-oh.html>

³⁶ [http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterære_perioder/romantik: "Med drømmen om den blå blomst i romanen Heinrich von Ofterdingen skabte Novalis romantikkens centrale længselssymbol."](http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterære_perioder/romantik:_Med_drømmen_om_den_bå_blo_mst_i_romanen_Heinrich_von_Ofterdingen_skabte_Novalis_romantikens_centrale_længselssymbol.)

³⁷ <http://home.arcor.de/reisner/liebeslyrik/romliebe.htm>

³⁸ Fitzgerald 1950 s. 119

³⁹ Ibid. s. 118

⁴⁰ Ibid s. 172

dem. Han har været så blændet af fortryllelsen, at han ikke har opdaget at den i virkeligheden er en illusion.

I kraft af at det er Nick der er romanens fortæller, er det takket være ham at vi oplever den store romantisering af Gatsby. Denne ophøjelse af Gatsby, dækker over Nicks eksistentielle tomhed. Han dyrker nærmest Gatsby som en gud – Nick har brug for at se ham som en frelser, der kan udfylde tomrummet: *"The truth was that Jay Gatsby, of West Egg, Long Island, sprang from his Platonic conception of himself. He was a son of God"*⁴¹

Bassinet som Gatsby for første gang bader i, da han bliver skudt, symboliserer livet, som han aldrig har oplevet før, fordi han har levet i en drømmeverden.

*"The touch of a cluster of leaves revolved it slowly, tracing, like the leg of compass, a thin red circle in the water."*⁴²

Cirklen i vandet symboliserer at hans tilværelse er gået i ring og han er ikke nået nogle vegne. Efter alt hvad han har gjort er han tilbage til udgangspunktet, og i den store sammenhæng betød han intet.

Det kan konkluderes at romanen indeholder tre lag: kærlighedshistorien, den amerikanske drøm og det guddommelige.

Vi søger alle et grønt lys at udfylde tomrummet med, men jo mere vi rækker ud efter jo længere væk forsvinder det. *"So we beat on, boats against the current, borne back ceaselessly into the past."*⁴³

Analyse og fortolkning af Knud Sønderbys "Midt i en Jazztid"

Knud Sønderbys debutroman *Midt i en Jazztid*⁴⁴ er et af de første eksempler i Danmark på en generationsroman⁴⁵, og indeholder mange af de ingredienser, som er karakteristiske for 1920'ernes tidsånd. Ungdommens rodløshed som resultat af den nye tid er skildret, og jagten på at finde sig selv er i fokus.

Romanens hovedperson Peter Hasvig studerer jura og har et studenterjob på et sagførerkontor, der keder ham. Han repræsenterer 20'ernes frigjorte ungdomsmoral i kraft af, at han dyrker friluftslivet; han ror, spiller tennis, rider, løber på ski og danser til jazzmelodier på lokale danserestauranter. Han er charmerende og populær hos pigerne, og samtidig yderst ubeslutsom⁴⁶.

"Et holdepunkt. Pleje sit legeme og være i form [...] hjernen kunne man ikke være så sikker

⁴¹ Ibid. s. 105

⁴² Ibid. s. 173

⁴³ Ibid. 193

² Den læste udgave er fra 1961, hvor der er foretaget en række ændringer fra originaludgaven fra 1931.

⁴⁵ Ventzel s. 538

⁴⁶ Ubeslutsomme nordiske mænd er efterhånden blevet en nationalkarakter personificeret i Christian II i *Kongens Fald* skrevet af Johannes V. Jensen i 1900.

*på at få glæde af.*⁴⁷

Som det ses i citatet, er Peter fascineret af kroppen og ser den som noget han kan forholde sig til. Han er sandhedssøgende og forsøger at finde sig selv i den moderne tid. Han sanser alt omkring sig, men har svært ved at stykke det sammen og skabe mening:

*"Der foregår ting i mennesker, som ikke kan beskrives. Der foregår ting i dig selv, som du aldrig vil kunne forstå. Hvorfor så gramse og søge?"*⁴⁸

Selvom Peter konkluderer at det er formålsløst at prøve at skabe forståelse, er hele romanen faktisk et forsøg på at forstå sig selv, men et forsøg som han må give op på. Han kommer fra en borgerlig middelklassefamilie, men er god til at tilpasse sig sine omgivelser og de forskellige omgangskredse han færdes i; han kan både fungere sammen med en handelsrejsende på pensionatet og arbejderpigen Ellen. Samtidig er han også med på jargonen på kontoret og passer stadigvæk ind hos den løsslupne overklasseklike fra Nordsjælland. Peter kan betegnes som mønsterbryder; han bliver integreret i kliquen bestående af to søskendepar og hans kammerat Viggo. Karakteristisk for kliquen er, at de er æstetikere med hang til kedsomhed.

Peter skifter mellem to piger som han tilsyneladende ikke kan vælge imellem, Ellen og Vera, der står i kontrast til hinanden. Ellen og Peter var hinandens første kærester, og i beskrivelsen af Ellen lægger Peter meget vægt på at de var et *par*:

*"Han havde haft hende med til baller og hun var blevet beundret. De havde været stamgæster på en lille anden rangs danse restaurant [...] de var et par."*⁴⁹

Måden han beskriver deres forhold på, bærer præg af, at han ser dem gennem samfundets øjne. Vejen er egentlig banet for, at han med Ellen og med job som sagfører kan få en fin borgerlig livsførelse. Peter har præmisserne for en god tilværelse, men ved ikke hvad han skal gøre med mulighederne. Ellen vil stadigvæk gerne Peter og det vil han på sin vis også, men som han selv siger det:

*"Jeg elsker dig ikke som dengang, tror jeg...", hvortil hun svarer: "Hvis det andet blot er sandt, er det nok, for jeg elsker dig... Og så det om det år, du sagde..."*⁵⁰

Ellen er mere sikker på sine følelser, og i det hele taget mere robust end Peter. Hun har en praktisk indstilling til livet, i kraft af at hun er fra arbejderklassen. Ellen betyder tryghed for Peter, og "hendes rolige skuldrer"⁵¹ er for ham et fast holdepunkt i den ellers meningsløse og flyvske tid. Men netop denne flyvskhed gør også, at de af frygt for at binde sig og gå glip af livet lover hinanden, at hvis ingen af dem har fundet en som de holder mere af om et år, så vender de tilbage til hinanden. Samtidig repræsenterer Ellen også småborgerligheden, som

⁴⁷ Sønderby 1961 s. 28

⁴⁸ Ibid. s. 41

⁴⁹ Ibid. s. 45

⁵⁰ Ibid. s. 39

⁵¹ Ibid. s. 45

Peter til dels gerne vil bevæge sig væk fra; hun er ekspeditrice i en skotøjsforretning og hendes hjem står i stor kontrast til Veras. Ellens hjem er dunkelt, med klunkestol og porcelænshund på bufet'en⁵², mens Veras havestue har solskin og kurvemøbler. Vera Bagge (der til forskel fra Ellen nævnes ved efternavn) er velhavende, moderne og drømmende; hun kunne se drømmende ud og kun se ting som hun så. Desuden beskrives det adskillige gange i bogen at hun 'kribler'; hun har en konstant uro i kroppen og er livlig. I forskellen mellem pigerne, er følgende passage værd at fremhæve:

*"[...] han så på hendes badedragt, der var æblegrøn og hvid i muntre farver med lakbælte og tænkte på Ellens, der var simpel mørkeblå som hans egen. Han tænkte på en lille stue, hvor der altid var skumring, og hvor lænestolene havde klunker, og han syntes, at forskellen i badedragten var passende"*⁵³

Romanen opererer overordnet med to forskellige fortællertyper; den mest dominerende er den personbundne 3.personsfortæller, der binder sig til Peter Hasvig og følger hans synsvinkel, men som lejlighedsvis optræder alvidende og panoramisk, eksemplificeret i dette afsnit, hvor den alvidende fortæller både ved at:

*"Vera Bagge sad på sengekanten inde i det værelse, hun delte med Ida (...) Endelig trak Ida kjolen over hovedet (...) På den tid sad Peter og den handelsrejsende ved et slag poker i et rygeværelse (...) Hugo sad i en bil på vej fra stationen, ved siden af sig på sædet havde han en "Søndags B.T." (...) Hjalmar sad i toget og kiggede ud ad vinduet, han burde også have haft en "Søndags B.T." (...) I en skotøjsforretning på Østerbro lå Ellen på knæ foran en ældre dame."*⁵⁴

— alt sammen på samme tid.

Under 3.personsfortælleren forekommer også adskillige passager hvor Peter har en indre monolog, eksempelvis da han forestiller sig at han fører en samtale med sin hjerne:

"Vi kan blive højesteretssagfører, vi kan blive præsident. Lave revolution(...)"
"Præsident! Din nar. Tror du, at jeg kan gøre dig til præsident. Jeg kan lige præcis gøre dig til almindelig grisk pengepuger. Hvorfor blev..."
*"Nå jamen, så gør mig til en pengepuger i Guds navn - og hold så kæft!"*⁵⁵

Den anden fortællertype er mere kompleks og sammensat. Nogle gange optræder den som 1.personsfortæller, og henvender sig direkte til læseren. Der skabes, fra fortællerens side, en ironisk distance til sin egen fortælling:

*"Muligvis er dette også ganske betydningsløst for historien... Rimeligvis er det..."*⁵⁶

⁵² Ibid. s. 44

⁵³ Ibid. s. 97

⁵⁴ Ibid. s. 75f

⁵⁵ Ibid. s. 28f

⁵⁶ Ibid. s. 76

*"Han var betaget af hende, og hun var forelsket i ham, lidt i hvert fald, jeg ved ikke hvor meget – det kunne for resten være af en vis interesse at vide"*⁵⁷

*"De blågrønne buske med de røde bær, som jeg ikke kender navn på."*⁵⁸

Gennem romanen optræder også en "man-fortæller", der i nogle tilfælde får bestemte holdninger og oplevelser til at gælde en større kreds – en form for generaliseringer. I andre tilfælde kan "man" opfattes som Peter Hasvigs egne tanker, selvom fortælleren ikke direkte lader det være tænkt af ham. Eksemplificeret i disse passager:

*"Gid fanden havde hele universet (...) Når en anden en tænkte noget, holdt man det gudskelov beskedent for sig selv (...) man måtte hævde sig (...) hvis et hvert menneske havde en prøvetid så kunne man blive fundet værdig...."*⁵⁹

Ovenstående eksempel viser samtidig hvordan Peters indre monolog udvikler sig til at omfatte hele menneskeheden, og er et eksempel på hvordan fortællerens rolle flyder sammen, og er uden skarpe afgrænsninger. Endnu et karakteristisk stiltræk er den selvmodsigende fortællerstil. Fortælleren tvivler på egne udsagn, og efter at have fremsat et, trækker han det tilbage igen: *"hun var også blevet gammel privat [...] sært nok, men hun var jo alligevel purung"*⁶⁰

Benni Bødker definerer denne fortællerstil som *narrativ kortslutning*, hvilket bryder med fiktionen og gør læseren opmærksom på det fiktive. Samtidig giver den et indtryk af, at forfatteren er på lige fod med romanens karakterer⁶¹. Forfatteren benytter bevidst denne eksperimenterende fortællerform, for at udtrykke tidsånden og sympatisere med 20'ernes ungdom. Der kan drages paralleller fra Sønderbys fragmenterede skrivestil til den fragmenterede tilværelse som 1920'erne i høj grad var. Romanens perspektiver ændrer sig hele tiden - der zoomes ind og ud, hvilket giver læseren en oplevelse af manglende kontrol. Man kunne være tilbøjelig til at tro, at den skiftende synsvinkel ville være brugt til at anskue emnet fra forskellige sider, men i dette tilfælde er det nærmere for at vise, at fortællerstemmen ligesom de unge heller ikke har noget svar på, hvad de skal udfylde tomheden med. Som det nævnes af Frans Gregersen, tvivler Sønderbys fortæller på fiktionens evne til at redegøre sandt for karakterernes indre liv.⁶² De skiftende narrativer viser at Peter Hasvig ikke har en fast stemme og dermed ingen fast karakter, som han selv – eller læseren – kan forholde sig til. Manglen på en fast fortællerform bestyrker 20'ernes løsslupne moral med mangel på faste holdepunkter og afspejler dermed bogens tematik.

Ser man nærmere på romanens litterære udtryk, står det klart, at sproget er iøjnefaldende moderne, og den umiddelbare fornemmelse er, at man som nutidig læser kun ganske få steder bliver mindet om at den er 80 år gammel. Dette skyldes bl.a. den humoristiske ungdomsjargon: *"Flæskesteg uden rødkål! Det er faneme en uhyggelig*

⁵⁷ Ibid s. 83

⁵⁸ Ibid. s. 98

⁵⁹ Ibid. s. 70

⁶⁰ Ibid. s. 152f

⁶¹ Bødker s. 7,3

⁶² Gregersen s. 75

blanding. ⁶³ Og den moderne sprogbrug, eksempelvis: *"Hun var i en meget lille, hvid ærmeløs tingest"* ⁶⁴. Ekspressionismen, et tidstypisk stiltræk, er også at finde i *Midt i en Jazztid*:

"Da der var gået meget lang tid, pillede hun et tobakskorn fra læben, og i det øjeblik var det tobakskorn den eneste kendsgerning i verden, - noget man kunne klamre sig til" ⁶⁵

Det ekspressionistiske findes i, at der fokuseres på en lille detalje, der tillægges stor betydning. Der må tages noget fuldstændig ligegyldigt som et tobakskorn for at udfylde tomrummet og skabe mening. At skulle forklare større fænomener er for abstrakt og giver ikke mening for Peter og kliken, der i bund og grund mangler indhold i tilværelsen. Denne pointe kommer også til udtryk i følgende citat:

"Hun tegnede figurer i regelen uden mening, somme tider dog også hjerter og kors og forbogstaver [...] hendes forældre havde måske tegnet hjerter og kors med mening [...] De fleste figurer, hun tegnede, var fantastiske, kubistiske, meningsløse, men alligevel var det dem, der var mest mening i." ⁶⁶

Ovenstående beskriver hvordan ungdommen ikke havde de samme værdier at forholde sig til som generationen før dem, her eksemplificeret i form af hjerter og kors, altså ægteskabet og kristendommen. For Vera er det det meningsløse der giver mest mening. De gamle værdier er forladt, og er blevet erstattet af noget abstrakt som de unge faktisk ikke helt ved hvad er.

Ser man nærmere på titlen *Midt i en Jazztid*, er den bestemt værd at analysere; tiden er præget af jazzmusik der beskriver tidsånden og symboliserer de unges livsstil. I følgende passage bærer selve sætningskonstruktionen præg af en jazzmelodi:

"Og medens de danser derude krop ved krop, hoved ved hoved, par ved par, vuggende, glidende, bølgende, boblende [...] med blanke øjne og smidige legemer..." ⁶⁷

Sætningen er hurtig og berusende, og som Frithjof Strauss iagttagelse: *"bisætningen bliver brat afbrudt uden at munde ud i en hovedsætning"* ⁶⁸ og *"sætningsopbygningen og dansen har ingen konsekvenser, den forbliver overfladisk og urefleksiv."* ⁶⁹ Og citatet fortsættes således:

"- legemer så smidige som ingen generation har haft før os - medens de danser dér... med blanke øjne og smidige legemer... Hvad så? - Ja, så egentlig ingenting forresten, det er vel

⁶³ Sønderby 1961 s. 22

⁶⁴ Ibid. s. 84

⁶⁵ Sønderby 1961 s. 93

⁶⁶ Ibid. s. 72f

⁶⁷ Ibid. s. 144f

⁶⁸ Oversat fra: *"Ein weit ausholender [...] Nebensatz bricht jäh ab, ohne in einen Hauptsatz zu münden."*, Strauss s. 51

⁶⁹ Oversat fra: *"Die Kunstfertigkeit des Satzes und des durch ihn beschriebenen Tanzes har keine Konsequenzen, bleibt vordergründig und unreflexiv"* – Strauss s. 61

også pointet. Er det ikke netop tendensen i generationen - de blanke øjne, det indadvendte smil uden bagtanke! [...] Fanden i Fichte! Fingrene i ørerne, gider ikke høre mere! [...] Og så et lidt narkotisk fald tilbage i det ubevidste, hvor King Jazz svinger takstokken [...] og saxofonen ler og græder den latter og gråd, som noget dybt inde i én accepterer. Så slipper man for selv at tænke sig sin latter eller gråd til."⁷⁰

Jazzmusikken gøres til en autoritær konge, der kan anses som erstatning for religionen. Subjektet overgiver sig til musikken, der forsyner med oplevelser og indtryk, men disse oplevelser er kun af flygtig karakter, og når de er forbi er der kun tomheden tilbage. Den tyske filosof J.G. Fichte fremsatte sine teorier om identitetsfilosofi. Han konstaterede bl.a., at det er *jeget* der skaber sin omverden.⁷¹ Peter tager afstand fra at tænke og filosofere; han kan godt mærke at generationen har et identitetsproblem, men han vil ikke høre på det. Det gælder om at leve livet og overgive sig til saxofonen. I Peters verden er det omverdenen der skaber *jeget* – et fald tilbage til det ubevidste der får mening fra jazzmusikken. Set i et freudiansk perspektiv er Peters *jeg* klemmt mellem kravene fra *overjeget* og *id'et*. Splittelsen i Peter viser sig gennem hans to modsatrettede identitetsdrømme:

*"Engang skulle han stå som en berømt sagfører i retten. I sort silkekappe, med hvide hænder famlende over dokumenterne, med kolde, kloge øjne og fortænkte furer om munden."*⁷²

Som det ses i citatet, repræsenterer hans første drøm den borgerlige livsførelse og hvad der er succes i samfundets øjne, men samtidig drømmer han også om det stik modsatte:

*"Man måtte lade være med at tænke. Man skulle ride på en hvid hest langs en strandbred. Man skulle give fanden i det hele"*⁷³

Hesten kendes fra sagn, eventyr og mytologi som symbolet på friheden, instinkterne og det driftsstyrede samt menneskets kontakt til naturen⁷⁴. Hestens hvide farve symboliserer det uspolerede og urørte. Peter længes tilbage til urtiden, hvor mennesket var nøgent og fri af kulturens og civilisationens påfund. I dette drømmescenarie er han frigjort og ikke bundet af normer. Den afgørende grund til at Peter finder valget mellem Ellen og Vera så svært, skyldes at de begge repræsenterer forskellige sider af ham. Han kan ikke vælge, fordi at han i så fald skal lytte til sig selv og finde ud af hvilken side han vil udleve. I og med at han ikke har valgt hvem han selv er, er han ude af stand til at vælge mellem Ellen og Vera. Og lader derfor dem begge gå. Den mørkhårede Ellen med lysebrune øjne står for det jordnære og realistiske, og passer ind i sagførerdrømmen. Sorthårede Vera med de mørkebrune øjne repræsenterer det drømmende og flimrende og hører til drømmen om den hvide hest, hvilket også er understøttet af Peter og Veras adskillige rideture gennem romanen.

På en Sverigestur med kliquen smadrer Peter ved et uheld en dyr vase, og rejser hjem. Han undskylder det med, at han ikke længere har råd til opholdet fordi han må betale skaden,

⁷⁰ Sønderby 1961 s. 145

⁷¹ Gyldendals Tibinds Leksikon s. 254

⁷² Sønderby 1961 s. 25

⁷³ Ibid. s. 47

⁷⁴ Stéfansson, <http://www.denstoredanske.dk/Symbolleksikon/Dyr/hest>

selvom de andre tilbyder at betale for ham. I virkeligheden indser Peter, at han ikke er på bølgelængde med klikken, og ikke føler sig tilpas i overklasse miljøet. Han er ikke selv i stand til at tage beslutningen om at bryde med dem – og Vera, men lader valget være op til tilfældighederne, som en smadret vase. Dette understøttes af fortællerens af dramatisering af episoden: *"Man bedes bemærke det, der er stadig ingen bleg dramatik."*⁷⁵ Peter føler at han er ude af stand til at elske Vera som hun bør elskes. Da Peter vender hjem, fortæller Ellen at hun skal giftes med en rig 35-årig, for når hun, som hun selv siger, ikke kan få en hun holder af, må hun jo tage en der har penge. Hvis Peter ville, kunne han sagtens have ændret på Ellens giftermål; *"de store overlegne ord [...] de burde jo have virket på ham som et råb over vandet, – som et skrig fra én der bliver voldtaget."*⁷⁶ Men han lader hende gå, endnu engang ude af stand til selv at tage beslutninger.

I bogens slutning får Peter trang til at grine ad sine "latterlige arme" og opgiver kroppen, som ellers var den eneste ting han kunne forholde sig til og skabe betydning af. Hans eksistentielle søgen fører til selvdestruktivitet:

*"Han satte munden ned til overarmen og bed, til der kom mærker af tænderne. En tæt krans af gustne, blodløse pletter på den brune overarm, så vendte blodet tilbage, og de blev røde [...] Så bed han endnu engang, vildt og hensynsløst, til blodet piblede frem. En dråbe gled ned og standsede ved albuen."*⁷⁷

Han er følelsesløs, og må efterprøve om kroppen stadig reagerer. Samtidig længes han efter en følelse, en smerte, der er mere håndgribelig end tomheden og den konstante søgen og famlen, uden noget at støtte sig til. Romanen opstiller en kritik af fremskridtstroen; Peter Hasvig gennemgår ingen udvikling i romanen, han griber ingen af sine drømme og oplever ingen forløsning. Manglen på udvikling understøttes af at romanen indledes og afrundes med den samme genstand: I bogens start husker Peter at han som lille tabte en honningmad med honningsiden opad; hans barnehjerne så det som et naturstridigt mirakel. Mod slutningen af romanen befinder Peter sig i en tilstand som den man har *"når man taber et stykke honningmad og er så gammelklog og resigneret, at man ikke engang ulejliger sig med at se, hvilken side der vender opad."*⁷⁸ Peter er nået til et absolut nulpunkt mht. omgivelsernes betydning for ham.

Sammenligning

Efter analyserne af de to værker falder det naturligt at sammenligne dem på forskellige parametre. En karakteristisk forskel på de to romaner, er at *The Great Gatsby* foregår på et højt idealistisk plan, mens *Midt i en Jazztid* er mere jordnær. Nick Carraway forsøger at ophøje fortællingen mens Peter Hasvig konstant af dramatiserer og tillægger alting ligegyldighed.

Et fællestræk for Peter og Nick er at de begge udlever deres drømme igennem overklasse miljøet som de stifter bekendtskab til, men begge når til erkendelsen af, at det ikke

⁷⁵ Sønderby 1961 s. 136

⁷⁶ Ibid. s. 153

⁷⁷ Ibid. s. 159

⁷⁸ Ibid. s. 147

er rigdommen der er målet med tilværelsen.

Gatsby og Peter Hasvig har det tilfælles at de begge forsøger sig som mønsterbrydere fordi de fascineres af rige piger; Daisys stemme er "*full of money*" og Vera Bagge har en "*rigmands datters øjne*." De rækker begge ud efter noget som de ikke kan nå; Gatsby fejler fordi hans drøm i virkeligheden altid har været uopnåelig, og Peter fordi han ikke er i stand til at træffe beslutninger der kan føre ham videre i livet. Forskellen er, at Gatsby, i modsætning til Peter, *gør* noget for at nå sit mål. For begge ender det dog ulykkelig og ved bøgernes afslutning har man fornemmelsen af at de er gået i ring. At Gatsbys handlekraft er stærkere end Peters kan muligvis føres tilbage til kulturelle forskelle på de to kontinenter, USA og Europa. Tilsvarende kunne man karakterisere *The Great Gatsbys* udtryk som udadvendt og *Midt i en Jazztids* som mere indadvendt. Desuden er det værd at bemærke, at F. Scott Fitzgerald i 1922 udgav sin første novellesamling *Tales of the Jazz Age*, hvorfra Sønderby kan have hentet inspiration til titlen *Midt i en Jazztid*.⁷⁹

Receptionsanalyse

Midt i en Jazztid og *The Great Gatsby* regnes i dag for nogle af mellemlkrigstidens absolutte hovedværker indenfor henholdsvis dansk og amerikansk litteratur, men modtagelsen i deres samtid var i begge tilfælde langt fra positiv. Det er af interesse at undersøge modtagelsen af værkerne, fordi de begge skildrer den tid de er skrevet i, og modtagelsen derfor siger noget om hvordan befolkningen forholdt sig til sin samtid. Begge værker blev i sær taget til sig af ungdommen, hvilket i høj grad også var begge forfatteres målgruppe.

Som det fremgår i analysen af *The Great Gatsby* i denne opgave, kan romanen ikke forstås som den bør, hvis man blot ser den fra handlingsplanen som en banal kærlighedshistorie. Dette var dog tilfældet for flere af samtidens kritikere, bl.a. H. L. Mencken der hævdede at plottet manglede dybde.⁸⁰ Han havde misforstået at det netop ikke er *plottet* der udgør romanens vigtige pointer. Relativt få, som forfatterkollegaerne Hemingway og T.S. Eliot var imponerede⁸¹, men langt de fleste anmeldere var enige om at Fitzgerald blot prøvede at være moderne og at *The Great Gatsby* var intetsigende og "*en masse unødigt flygtighed på første klasse*".⁸² Første oplag blev solgt, men andet oplag var stadig ikke udsolgt ved Fitzgeralds død 15 år senere.⁸³ Bogen var dermed en kommerciel fiasko, der i modsætning til *Midt i en Jazztid* ikke blev en publikumssucces. Fitzgerald udtalte senere: "*Der var tilsyneladende ringe tvivl om, hvad der var ved at ske, Amerika var på vej ud i historiens største og mest prangende amokløb.*"⁸⁴

Det er nærliggende at tænke sig, at det netop var frygten for at kritisere USA, der gjorde at kritikerne havde lukkede øjne overfor den skarpe kritik af USA og den amerikanske drøm i romanen. Hvilket også kan have skylden for den dårlige modtagelse hos publikum; befolkningen troede simpelt hen fuldt og fast på den amerikanske drøm og var ikke negativt stemt overfor dens muligheder – eller begrænsninger.

⁷⁹ Bødker s. 8

⁸⁰ Green, http://salempress.com/store/samples/critical_insights/gatsby_reception.htm

⁸¹ Ibid.

⁸² Churchwell, <http://www.information.dk/460664>

⁸³ Green, http://salempress.com/store/samples/critical_insights/gatsby_reception.htm

⁸⁴ Churchwell, <http://www.information.dk/460664>

Ser man nærmere på Knud Sønderbys *Midt i en Jazztid* var samtidens anmeldere stort set enige om at afvise romanen. Henning Kehler fra Berlingske Tidende skrev således: *"Der er, formodentlig og heldigvis, et flertal af unge mennesker i den alder, som ikke vil genkende sig selv i det spejl, Knud Sønderby holder op for tidens ungdom. Nemlig det flertal, som af naturlig instinkt og medfødt mangel på forlystelses-initiativ lever efter Horats' valgsprog: Den lever vel, som lever ubemærket."*⁸⁵ Men modsat Kehlers ønske, modtog flertallet af de unge romanen med glæde, og første oplag blev udsolgt indenfor fjorten dage.⁸⁶ Ungdommen genkendte sig selv i Peter Hasvig og bogens andre rodløse karakterer. Nok især fordi at Sønderby selv var jævnaldrende med ungdommen. Ifølge Anne Mette Liedecke skyldtes anmeldernes forargelse bl.a. en generationskløft; anmelderne tilhørte generationen før Sønderby og befandt sig i en overgangsperiode fra 1. verdenskrig. *"De higede efter at se en handlekraftig ungdom, en ungdom, der ville noget, og som ville være med til at gøre verden til et bedre sted at være."*⁸⁷

Som Benni Bødker påpeger, er det skelsættende for romanen at *"[Sønderby] var en af de første, der skrev om den moderne ungdom og de moderne værdier uden at kritisere dem åbent"*. Hans forfatterskab var altså i høj grad æstetisk, hvilket anmelderne ikke tog hensyn til. De bedømte hans forfatterskab ud fra en ideologisk kulturkamp, som Sønderby ikke engang kommenterede. *"Sønderby havde det uheld at debutere som æstetisk forfatter i et yderst politiseret årti"*, fastslår Bødker.⁸⁸

Det kan konkluderes at begge værker overskrider morale grænser i form af frigjort seksualitet, affærer og den tabubelagte jazzmusik. En stor del af modtagerne til bøgerne, tilhørte netop hvad det var bøgerne brød med, og hverken Sønderby eller Fitzgerald tog afstand til deres beskrivelser af den frigjorte generation. De fungerede tværtimod som et talerør for den.

Hvad siger værkerne os i dag?

Begge værker forekommer relevante for en nutidig læser, fordi at de fleste kan genkende sig selv i den tidløse konflikt om at finde sig selv. Begge romaner rejser spørgsmålet: hvad vil jeg skabe ud af mit liv? Og har derfor i sær værdi for de senmoderne unge.

"Senmoderne unge har mulighed for at skræddersy deres egen tilværelse, og for de unge der er i stand til at gribe mulighederne, er de mange valg og det individuelle ansvar positive faktorer, der for eksempel gør det lettere at bryde den sociale arv. Hvorimod unge, der føler sig utilstrækkelige til at danne sig det gode liv bliver tabt af samfundet og destruktivt bebrejder sig selv. Det der umiddelbart ligner frihed, ender i sidste ende med at være en hæmsko for de unge. Omgivelsernes forventninger og krav er negative for senmoderne unges

⁸⁵ Jaurnow, <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/160941:Kultur--Midt-i-en-jazztid>

⁸⁶ Liedecke, <http://www.litteratursiden.dk/analyser/soenderby-knud-midt-i-en-jazztid>

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Bødker, s. 8

udvikling og udfoldelse. De har paradoksalt nok svært ved at finde ud af hvem de selv er, trods de mange valgmuligheder for at designe sin egen identitet."⁸⁹

I det senmoderne liv går der mange Peter Hasviger rundt, hvor friheden i virkeligheden er det største problem. Som Fibiger og Lütken formulerer det: "Vi udgør en nation af zappere der skifter mellem tilværelsens umådelige mængder af stationer [...] Samtidig betyder mængden af valgmulighederne en vis distraktion: for alt er jo 'lige-gyldigt'." ⁹⁰ Der kan drages paralleller fra Peter Hasvigs selvskadende adfærd i romanens slutning til nutidens såkaldte cuttere, der ved fysisk selvskade føler trang til at mærke den indre smerte.

The Great Gatsby kan i dag ses som en advarsel om at lade menneskelige relationer styres ud fra økonomiske intentioner, med fare for at alt bliver tingsliggjort. Den enkelte må finde sin vej, og selvom ingen af værkerne er selvhjælpsbøger, kredser de om livets mening og sætter derved tanker og undren i gang.

Konklusion

Efter analysen af de to værker står det klart, at de begge, på hver deres måde, men med mange fælles træk, er forsøg på i en litterær form at indfange en tidsånd i en bestemt periode, nemlig tiden efter 1. verdenskrig.

Det er værkerne magtpålgende at nå ind til kernen af menneskets livsvilkår i den moderne tid. Til det formål tager de en række virkemidler i brug, både fortællermæssigt og stilistisk.

Der er ikke tale om selvhjælpsbøger med anvisninger på hvordan man griber sit liv an – personer og deres situation har ikke ændret sig gennem romanerne, men i deres insisteren på at undersøge alle sider af menneskets eksistens, er de begge meget vidtrækkende. Læseren tvinges til refleksion pga. deres stærke kunstneriske udtryk.

Litteraturliste

Mathilde Jacobsen

Primærlitteratur:

Fitzgerald, F. Scott: *The Great Gatsby*, Penguin Books, 1950.

Sønderby, Knud: *Midt i en Jazztid*, 4. oplag, Gyldendals Tranebøger, 1961.

Sekundærlitteratur:

Bøger:

Fibiger, Johannes og Gerd Lütken: *Udsat – en bog om eksistentialisme*, 1. udgave, Gads Forlag, 2002.

Fibiger, Johannes og Gerd Lütken: *Litteraturens veje*, 2. udgave, 9. oplag, Systime, 2004-2008.

⁸⁹ Citeret fra egen opgave: "Synopsis om senmoderne unge" skrevet ud fra artiklen <http://videnskab.dk/kultur-samfund/kulturel-bagage-bestemmer-vores-uddannelse>, samt viden fra undervisning ved Ragnar Rasmussen.

⁹⁰ Fibiger s. 199

Mathilde Jacobsen, 3.m
Frederiksborg Gymnasium og HF
Studieretningsprojekt: Mellemlkrigstidens litteratur i Danmark og USA
Afleveret 19.12.2013
Vejledere: NF og KB

Hertel, Hans: *Verdens litteraturhistorie 1914-1945*, Bind 6, Gyldendal, 1992.

Gyldendals Tibinds Leksikon, Tredje Bind, Gyldendal, 1977.

Axelsen, Jens: *Gyldendals Røde Ordbøger*, Gyldendal, 2003.

Suzanne del Gizzo: *The American Dream Unhinged*, The F. Scott Fitzgerald Review, vol. 6, 2007-2008.

Giltrow, Janet og Davis Stouck: *Style as politics in The Great Gatsby*, University of North Texas, Bind 29, 1997.

Strauss, Frithjof: *Selv Raadhustaarnet hotter sin solo*, Folia Scandinavica, vol. 2, 1994.

Bødker, Benni: *At være moderne – to ungdomsromaner af Knud Sønderby*. – Institut for Sprog og kultur – Roskilde Universitet, 2002, besøgt 18.12.2013

Friedrich, Toni: *The Roaring Twenties - Historical Circumstances of "The Great Gatsby"*, GRIN Verlag, 2007, <http://books.google.dk/books?id=frontcover&dq=the+great+gatsby>, besøgt d. 18.12.2013 (e-bog)

Ventzel, Knud og Jens Jørgensen: *Hovedsporet: Dansk litteraturs historie*, Gyldendal, 2005, http://books.google.dk/books?id=TSGkaqtK_1gC&printsec=frontcover&hl=da&source=gbs_ge_summary_r&cad=0, besøgt d. 18.12.2013 (e-bog)

Gregersen, Frans: *Et opmærksomt blik*, Museum Tusulanums Forlag, 2004, <http://books.google.dk/books?id=Benni+Bødker:+At+være+moderne+to+ungdomsromaner>, besøgt d. 18.12.2013 (e-bog)

Internetsider:

Andersen Brødsgaard, Tina: *Dansk litteratur fra 1920'erne*, <http://www.litteratursiden.dk/artikler/dansk-litteratur-fra-1920erne>, besøgt d. 18.12.2013

"Nihilisme" på <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=nihilisme>, besøgt d. 18.12.2013

Green, Amy: *The Critical Reception of The Great Gatsby*, http://salempress.com/store/samples/critical_insights/gatsby_reception.htm, besøgt d. 18.12.2013

Journow, Leon: *Midt i en Jazztid*, <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/160941:Kultur--Midt-i-en-jazztid>, besøgt d. 18.12.2013

Churchwell, Sarah: *Det store ved 'Den Store Gatsby'*, <http://www.information.dk/460664>, besøgt d. 18.12.2013

Liedecke, Anne Mette: *Sønderby, Knud – Midt i en Jazztid*, <http://www.litteratursiden.dk/analyser/soenderby-knud-midt-i-en-jazztid>, besøgt d. 18.12.2013

Mathilde Jacobsen, 3.m
Frederiksborg Gymnasium og HF
Studieretningsprojekt: Mellemligstidens litteratur i Danmark og USA
Afleveret 19.12.2013
Vejledere: NF og KB

Stoltenberg, Morten: *Kulturel bagage bestemmer vores uddannelse*,
<http://videnskab.dk/kultur-samfund/kulturel-bagage-bestemmer-vores-uddannelse>, besøgt d.
19.12.2013

Hultberg, Birgitte: *Din farvepsykologi*, <http://www.farvesymbolik.dk/groen/>, besøgt d.
18.12.2013

Stéfansson, Finn: *hest*, <http://www.denstoredanske.dk/Symbolleksikon/Dyr/hest>, besøgt d.
18.12.2013

Alena: *Symbolism in The Great Gatsby*, <http://symbols-in-gatsby.blogspot.dk/2011/12/yellow-and-gold-money-money-money-oh.html>, besøgt d.
18.12.2013

Redaktionen: *forbudstiden*,
http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/USA_og_Nordamerika/USA_1920-1945/forbudstiden, besøgt d. 18.12.2013

Redaktionen: *naturalisme*,
http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterære_perioder/naturalisme,
besøgt d. 18.12.2013

Redaktionen: *romantik*,
http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Litteratur/Litterære_perioder/romantik,
besøgt d. 18.12.2013

Mühlmann, Gunnar: *Amerikansk massekultur og de vilde 20'ere*, <http://www.danet.dk/Ekspressionismenoter.htm>, besøgt d. 18.12.2013

Himmlische und irdische Liebe in der romantischen Poesie,
<http://home.arcor.de/reisner/liebeslyrik/romliebe.htm>, besøgt d. 18.12.2013

Filmklip:

Thomsen, Liv: *Digtere, Divaer og Dogmebrødre 2:8 - Dansk Kultur i 100 år (1918-1930)*,
2001, <http://www.dr.dk/Bonanza/serie/Danmarkshistorier/DiDiDo.htm>, besøgt d. 18.12.2013